

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ZEW.422.23.2017.JBR

Warszawa, 11 grudnia 2017 roku

**Pani
Anna Zalewska
Minister Edukacji Narodowej**

Rzecznik Praw Dziecka dokonał analizy funkcjonowania w praktyce znowelizowanych przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli, zawartych w *ustawie z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1189), dalej jako: *ustawa KN*, po półtorarocznym okresie ich obowiązywania.

Problem odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli pozostaje w szczególnym zainteresowaniu Rzecznika Praw Dziecka od 2011 r. Rzecznik wielokrotnie wnioskował do Ministra Edukacji Narodowej o wprowadzenie zmian w przepisach w tym zakresie. Tematyka postępowania dyscyplinarnego nauczycieli podnoszona była ponadto w wystąpieniach Rzecznika Praw Dziecka kierowanych do Sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży oraz Senackiej Komisji Edukacji, Nauki i Sportu.

Rzecznik Praw Dziecka na brak przepisów zabezpieczających dobro dziecka w postępowaniu dyscyplinarnym wskazywał również w *Uwagach o stanie przestrzegania praw dziecka*, które stanowią integralną część składanej co roku w Parlamencie *Informacji o działalności Rzecznika Praw Dziecka*, a także w Rekomendacjach kierowanych do Komitetu Praw Dziecka ONZ, zawartych w *Raporcie Rzecznika Praw Dziecka z realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka z dnia 4 października 2002 r.*, złożonym do Komitetu Praw Dziecka w lipcu 2015 r.

Odnosząc się do zmienionej *ustawy KN* należy wskazać, że uwzględnia ona wiele uwag zgłaszanych przez Rzecznika Praw Dziecka, wprowadzając nową jakość w postępowaniu dyscyplinarnym nauczycieli. Ustawodawca wyraźnie podkreśla istotę ochrony praw dziecka i daje narzędzia do jej realizacji.

28 lat Konwencji
o Prawach Dziecka

Z tych względów – co do zasady – Rzecznik Praw Dziecka z zadowoleniem i przychylnością przyjął regulacje wprowadzające nowe rozwiązania oraz uzupełniające już obowiązujące przepisy lub przenoszące je na poziom ustawy.

Nadal Rzecznik dostrzega jednak potrzebę doskonalenia uregulowań określających zasady postępowania dyscyplinarnego nauczycieli, a także ich realizację w praktyce. Zwracam się zatem do Pani Minister o przyjęcie stanowiska Rzecznika Praw Dziecka w zakresie przedmiotowego aktu prawnego.

Z obecnie obowiązujących przepisów regulujących postępowanie dyscyplinarne nauczycieli wynikają następujące uprawnienia Rzecznika Praw Dziecka:

1. obowiązek rzecznika dyscyplinarnego zawiadomiania Rzecznika Praw Dziecka o wszczęciu postępowania wyjaśniającego wobec nauczyciela obwinionego o czyn naruszający prawa i dobro dziecka, określony w art. 85 ust. 2 *ustawy KN*;
2. prawo Rzecznika Praw Dziecka do wniesienia zażalenia na postanowienie rzecznika dyscyplinarnego w przedmiocie umorzenia postępowania wyjaśniającego, wynikające z art. 85 ust.5 *ustawy KN*;
3. możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie komisji dyscyplinarnej pierwszej instancji o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego dotyczącego czynu naruszającego prawa i dobro dziecka do odwoławczej komisji dyscyplinarnej, wynikające z art. 85b ust. 2 *ustawy KN*.

Odnosząc się do pkt 1 informuję, że wskazany wyżej obowiązek rzecznika dyscyplinarnego wielokrotnie nie był realizowany. Rzecznik Praw Dziecka dowiadywał się o postępowaniu wobec nauczyciela z postanowienia przesłanego przez komisję I instancji o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego lub z orzeczenia komisji. Konieczne zatem wydaje się podjęcie przez resort edukacji działań przypominających rzecznikom dyscyplinarnym o ich obowiązkach w zakresie informowania Rzecznika Praw Dziecka o wszczęciu bądź umorzeniu postępowania wyjaśniającego wobec nauczyciela.

Odnosząc się do pkt 2 informuję, że realizacja tego uprawnienia nie zawsze jest możliwa w praktyce. Zgodnie z art. 85 o ust. 1 *ustawy KN*: *postępowanie dyscyplinarne nie może być wszczęte po upływie 3 miesięcy od dnia powzięcia przez organ, przy którym działa komisja dyscyplinarna pierwszej instancji, wiadomości o popełnieniu czynu uchybiającego godności zawodu nauczyciela lub obowiązkowi, o których mowa w art. 6, oraz po upływie 3 lat od popełnienia tego czynu*. Rzecznik odnotował, że w kilku przypadkach zawiadomienie

o umorzeniu postępowania wyjaśniającego wpłynęło pod koniec terminu określonego w art. 85o ust. 1 *ustawy KN* lub nawet po upływie tego terminu.

Z powodu opóźnienia w podjęciu postępowania przez rzecznika dyscyplinarnego (licząc od dnia powzięcia przez organ, przy którym działa komisja dyscyplinarna pierwszej instancji, wiadomości o popełnieniu czynu uchybiającego godności zawodu nauczyciela lub obowiązkowi, o których mowa w art. 6 *ustawy KN*) lub zbyt późnego przesłania Rzecznikowi postanowienia o umorzeniu postępowania wyjaśniającego, nie mógł on wnieść zażalenia¹. Z jednej więc strony, *ustawa KN* daje Rzecznikowi Praw Dziecka ważne uprawnienie w postępowaniu dyscyplinarnym nauczycieli w sprawach o czyny naruszające prawa i dobro dziecka, z drugiej zaś praktyka uniemożliwia faktyczne skorzystanie z tego uprawnienia.

Przykładem takiej sytuacji może być sprawa nauczycielki², która *nie zareagowała na sytuację, w której uczennica klasy VI szkoły podstawowej(...) zniosła na rękach po schodach z II pietra budynku na parter do sekretariatu szkoły uczennicę (...), która podczas przerwy uległa wypadkowi, przez co naraziła obie uczennice na niebezpieczeństwo*. Rzecznik wniósł zażalenie na odmowę wszczęcia postępowania wyjaśniającego. Komisja dyscyplinarna pierwszej instancji postanowiła *uchylić postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego oraz odmówić wszczęcia postępowania dyscyplinarnego*, uzasadniając odmowę wszczęcia postępowania dyscyplinarnego upływem trzymiesięcznego okresu określonego w art.85o ust.1 *ustawy KN*.

Przytoczony wyżej przykład wyraźnie pokazuje, że obecne uregulowania są niedoskonałe – mogą pozbawiać Rzecznika Praw Dziecka ustawowego uprawnienia do wniesienia zażalenia w ciągu 14 dni od daty otrzymania postanowienia o umorzeniu postępowania wyjaśniającego, z powodu przedawnienia postępowania dyscyplinarnego (art. 85 o ust. 1 *ustawy KN*). Należy zatem bezwzględnie doprecyzować obowiązujące przepisy, tak aby podobne sytuacje nie miały miejsca.

Odnosząc się do pkt 3 należy stwierdzić, że Rzecznik Praw Dziecka nie odnotowuje nieprawidłowości w zakresie funkcjonowania tego uregulowania.

¹ ZEW.441.2029.2017.JBR

² ZEW.441.62.2017.AP

Wyniki analizy dokonanej przez Rzecznika wskazują również na występowanie innych problemów związanych z ochroną praw dziecka w kontekście niewłaściwych zachowań nauczycieli:

- niezgodne z prawem stosowanie przez dyrektorów art. 75 ust. 2 *ustawy KN* stanowiącego, że: *za uchybienia przeciwko porządkowi pracy, w rozumieniu art. 108 Kodeksu pracy, wymierza się nauczycielom kary porządkowe zgodnie z Kodeksem pracy*. Kodeks pracy w art. 108 § 1 wskazuje, za jakie przewinienia powyższa kara może zostać udzielona, tj. *za nieprzestrzeganie przez pracownika ustalonej organizacji i porządku w procesie pracy, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów przeciwpożarowych, a także przyjętego sposobu potwierdzania przybycia i obecności w pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy, pracodawca może stosować: karę upomnienia; karę nagany*). Zdarza się jednak, że dyrektorzy stosują je także wobec nauczycieli, którzy dopuścili się poważnych uchybień, takich jak: niezapewnienie bezpieczeństwa uczniów, naruszenie godności ucznia lub jego nietykalności cielesnej. Rzecznicy dyscyplinarni utrzymują w mocy stanowisko dyrektora, wydając postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego z powołaniem się na art. 85 ust. 4 pkt 2 *ustawy KN*, mimo że zakres przewinienia wykacza poza uregulowania art. 108 § 1 Kodeksu pracy.

Przykładem powyższych działań może być sprawa nauczyciela³, który w trakcie wycieczki szkolnej do kina mieszczącego się w dużej galerii handlowej, pozostawił jedną z uczennic w galerii, a sam wraz z grupą dzieci wrócił do szkoły. Dyrektor szkoły ukarał nauczyciela karą na podstawie art. 108 Kodeksu pracy.

Rzecznikowi znany jest tylko jeden przypadek, gdy po skierowaniu przez niego zażalenia na postanowienie rzecznika dyscyplinarnego o umorzeniu postępowania wyjaśniającego, ze wskazaniem na nieuprawnione uznanie kary z art. 108 § 1 Kodeksu pracy, komisja dyscyplinarna uwzględniła zażalenie i skierowała sprawę do postępowania dyscyplinarnego. Z akt sprawy jednoznacznie wynikało, że czyny, których miała dopuścić się nauczycielka nie dotyczyły bezpieczeństwa i higieny pracy, a jej zachowanie mogło naruszać godność osobistą i prawa dziecka (naruszenie nietykalności cielesnej dziecka, stosowanie przemocy psychicznej w formie krytyki werbalnej agresji – przedrzeźnianie dzieci, częsty krzyk, zawstydzanie dzieci na forum klasy i wyrażanie pogardy wobec nich). Konieczne

³ ZEW.441.451.2017.JF

zatem wydaje się podjęcie przez resort edukacji działań przypominających rzecznikom dyscyplinarnym o właściwej interpretacji prawa w tym zakresie.

- uchylanie przez komisję dyscyplinarną decyzji dyrektora szkoły o zawieszeniu nauczyciela, wobec którego toczy się postępowanie wyjaśniające lub dyscyplinarne o naruszenie praw i dobra dziecka, mimo że art. 85t ust. 2 *ustawy KN* wskazuje, że dyrektor w takiej sytuacji **obligatoryjnie** *zawiesza w pełnieniu obowiązków nauczyciela, a organ prowadzący szkołę – nauczyciela pełniącego funkcję dyrektora szkoły, jeżeli wszczęte postępowanie karne lub złożony wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego dotyczy czynu naruszającego prawa i dobro dziecka*. Podejmując taką decyzję komisja dyscyplinarna powołuje się na art. 85t ust. 8 *ustawy KN* w brzmieniu: *komisja dyscyplinarna pierwszej instancji uchyla decyzję o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków, (...) gdy rzecznik dyscyplinarny przy komisji dyscyplinarnej pierwszej instancji wniósł o wymierzenie kary, o której mowa w art. 76 ust. 1 pkt 1, i jednocześnie ze względu na powagę i wiarygodność zarzutów niecelowe jest odsunięcie odpowiednio nauczyciela albo nauczyciela pełniącego funkcję dyrektora szkoły od wykonywania obowiązków w szkole*.

Należy podkreślić, że powyższy przepis można stosować tylko wówczas, gdy: *ze względu na powagę i wiarygodność zarzutów niecelowe jest odsunięcie odpowiednio nauczyciela albo nauczyciela pełniącego funkcję dyrektora szkoły od wykonywania obowiązków w szkole*. Niestety praktyka pokazuje, że powyżej wskazane uregulowanie jest stosowane przez komisje dyscyplinarne także w przypadku poważnych zarzutów postawionych nauczycielowi.

W opinii Rzecznika uchylanie decyzji o zawieszeniu nauczyciela w ww. trybie nie służy ochronie praw i dobra dziecka. Podważa także wagę uregulowania zawartego w art. 85t ust. 2 *ustawy KN* oraz autorytet dyrektora, który przecież odsuwa nauczyciela od pracy z dziećmi, kierując się ich dobrem i obowiązującym prawem. Konieczne zatem wydaje się podjęcie przez resort edukacji działań przypominających rzecznikom dyscyplinarnym o właściwej interpretacji prawa w tym zakresie.

- karą najczęściej proponowaną przez rzecznika dyscyplinarnego jest kara nagany z ostrzeżeniem, także gdy przewinienie dotyczy częstego stosowania agresji słownej czy naruszania nietykalności dziecka (nawet po raz kolejny). Powyższą naganną praktykę potwierdzają następujące przykłady działań nauczycieli, którzy zostali

ukarani karą nagany z ostrzeżeniem (cytaty z orzeczeń dyscyplinarnych): *stosowanie przemocy psychicznej i fizycznej wobec dzieci, polegającej na: szczypaniu, szarpaniu, podnoszeniu głosu oraz manipulowaniu wychowankami; kilkukrotne ukaranie wychowanka poprzez wyprowadzenie go do szatni i pozostawienie samego bez opieki; naruszanie nietykalności cielesnej poprzez chwytywanie uczniów za ramiona, za kark, szarpanie uczniów; używanie w stosunku do uczniów obraźliwych wyrażań z podtekstem seksualnym; uderzenie otwartą dłonią ucznia klasy IV w głowę, który przewrócił się na podłogę; pozostawienie wychowanka przedszkola bez opieki.*

Zasadnym wydaje się zatem wprowadzenie praktyki wnikliwego ważenia czynów nauczyciela, w szczególności gdy obejmują one stosowanie przemocy wobec dzieci i niezapewnienie im bezpieczeństwa.

- nieprzesłuchiwanie przez rzecznika dyscyplinarnego uczniów z oddziałów, w których uczy obwiniony nauczyciel lub dzieci, które były jedynymi bezpośrednimi świadkami zdarzenia⁴. W wielu przypadkach rzecznicy dyscyplinarni deprecjonują dziecko jako wiarygodnego świadka i usprawiedliwiają działanie nauczyciela niestosownym zachowaniem dziecka⁵. W ocenie Rzecznika zasadnym wydaje się wysłuchiwanie dzieci w takich sytuacjach (poprzez przeprowadzenie anonimowej ankiety w bezpiecznych dla dziecka warunkach lub w trakcie rozmowy z uczniami).

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 10a i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922), Rzecznik Praw Dziecka zwraca się o podjęcie działań (w tym inicjatywy legislacyjnej w celu wprowadzenia zmian w *ustawie KN*), zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw i dobra dziecka oraz pełnej realizacji uprawnień Rzecznika Praw Dziecka w toku postępowania dyscyplinarnego nauczycieli.

Ponadto Rzecznik Praw Dziecka podtrzymuje swoje stanowisko w kwestii poszerzenia informacji zawartych w rejestrze orzeczeń dyscyplinarnych nauczycieli prawomocnie ukaranych karami dyscyplinarnymi, o wszystkie rodzaje kar, o których mowa w art. 76 ust. 1 *ustawy KN*.

⁴ ZEW.441.89.2017.JBR

⁵ ZEW.441.870.2017.AP

Jeszcze raz podkreślam, że nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych powinien kierować się dobrem dzieci, a dziecko ma prawo do ochrony przed wszelkimi formami przemocy fizycznej i psychicznej oraz ochrony przed poniżającym traktowaniem. Przepisy prawa oświatowego powinny mu to gwarantować.

Będę wdzięczny za poinformowanie Rzecznika Praw Dziecka o podjętych działaniach i ich wynikach.

Wyrzeka się
Marek Górecki